

ZİRAAT İŞÇİLERİNİN SENDİKALAŞMASI

Doç. Dr. Gülten Kaşgan

Istanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi

Dünyadaki faal işgücünün 2/3 e yakın bir kısmı günümüzde ziraat kesiminde çalışmaktadır. Özellikle geri kalmış memleketlerde ziraat kesiminde toplanan faal işgücünün önemli bir kısmı ne toprak sahibi veya ne de kiracı olmayıp ücret karşılığı çalışan ziraat işçileridir.

Sanayi işçilerinden farklı olarak ziraat işçilerinin gerek sayıllarının tesbiti gerek meselelerinin ortaya konması ise birçok güçlükler taşımaktadır. Belirli merkezlerde toplanmaksızın memleketin dört bir köşesine yayılmış bulunmaları, iş bulmak için iş ve işçi bulma kurumlarına başvuramaları, çoğu hallerde arızî ve mevsimlik işçi olmaları ve sendikalaşmamış olmaları dolayısıyla, özellikle geri kalmış memleketlerde, sayılarını dahi tesbit etmek kolay olmamaktadır. Sayılarını tesbit etmekten daha güç olan bir husus da ücretleri ve çalışma şartlarıdır. Gerek daimî gerek geçici ziraat işçisinin ücretleri, diğer istihsal kesimlerindeki farklı olarak, kısmen aynı, kısmen nakdî olarak ödenir; barınak, yiyecek, giyecek gibi aynı ücret, daimî ziraat işçisinde toplam ücretin önemli bir kısmını teşkil eder. Daha düşük bir oranda olmakla beraber aynı ücretin önemi geçici ziraat işçileri bakımından da varittir. Ayrıca, ziraat işçilerinin sendikalaşmadığı hallerde ücret çoğu zaman tek işçi ile işveren arasında pazarlık yoluyla kararlaştırılmaktadır; büyük ziraat firmaları ve plantasyonlar hariç küçük işletmelerde kullanılan işçi sayısı az olduğundan ücret bordoroları da bulunmamakta ve bu özellikler nakdî ücretin bilinmesini de güçleştirmektedir. Nihayet, köy ve şehirlerde geçim endekslerinin farklı olması, istihlâk tablosuna çok değişik malların girmesi gibi sebepler de ücret mukayeselerinde gözönünde tutulması gereken noktalardır. Kısaca açıkladığımız bu sebepler dolayısıyla gerek belirli bir

memlekette zaman içinde ziraat işçisi ücretlerinin çeşitli yıllardaki seyri veya ziraatle diğer istihsal kesimlerindeki ücretlerin mukayesesi, gerekse belirli bir zaman devresinde çeşitli memleketler arasında mukayese büyük güçlükler göstermektedir.

Çalışma şartları kanunlarla belirlenmediği hallerde serbest piyasa düzeni içinde çok ilkel durumda bulunacağına şüphe yoktur; ancak, kanunlarla belirlenmiş olsa dahi iş teftişinin gücüğü bu şartlara ne dereceye kadar uyulduğunun kontrolünü zorlaştırmaktadır.

Kısacası, sayılarının, ücret haddinin ve çalışma şartlarının taşıdığı özellikler dolayısıyla ziraat işçileri diğer istihsal kesimlerindeki işçilerden büyük farklar göstermekte ve bu farklar bilhassa sendikalaşmanın bulunmadığı hallerde ziraat işçilerinin aleyhine olmaktadır. Gerçekten, bir genelleştirme yaparak vasıfsız ziraat işçilerinin, özellikle geri kalmış memleketlerde bütün ücretliler içinde en düşük ücretli ve en kötü çalışma şartları altındaki işçiler oldukları söylenebilir.

Bu incelememizin gayesi, günümüzde gelişmiş ve gelişmemiş memleketlerde ziraat işçilerinin durumunu ortaya koyduktan sonra, henüz sendikalaşmanın kuvvetlenmediği gelişmemiş memleketlerde sendikalaşma ve bunun tesir imkânları araştırmaktır.

I — DÜNYADA ZİRAAT İŞÇİLERİNİN DURUMU

a) Ziraat işçilerinin millî ekonomi içindeki önemi:

Ziraat işçilerinin genel ücretliler içindeki önemi memleketin gelişme seviyesi ile ters orantılıdır; gelişmiş memleketlerde ziraatte çalışan nüfus oranının azalmasına paralel olarak ziraat işçilerinin de genel ücretliler içindeki oranı azalmaktadır. Geri kalmış memleketlerde ise faal nüfusun çok yüksek bir oranının ziraatte çalışmasına paralel olarak ziraat işçilerinin genel ücretliler içindeki oranı da yüksektir. Nitekim aşağıdaki tabloda (Tablo I) bu fark açıkça görülebilir.

TABLO I.

*Ziraat işçisinin genel ücretliler içinde kapsadığı oran **

-
1. Genel ücretlerin %5'inden az
A.B.D., İngiltere, Belçika
 2. Genel ücretlilerin %5'inden çok, fakat %10'undan az
Avustralya, Kanada, Fransa, Batı Almanya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, İsveç, İsviçre
 3. Genel ücretlilerin %10'undan çok fakat %20'sinden az
Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İrlanda
 4. Genel ücretlilerin %20 veya daha fazlası
Şili, Kolombiya, Hindistan, İtalya, Meksika, Filipinler, Portekiz.

*) Bu tablo, «Agricultural Wages, 1948-1957», International Labor Review Kasım 1959'dan alınmıştır.

Türkiye ise gerek iktisadî gelişme seviyesi gerekse ziraat işçilerinin genel ücretliler içinde kapsadığı oran bakımından 4'üncü grup memleketlere dahildir. 1955 nüfus sayımına göre ücretli olarak çalışan 1.672 bin kişinin aşağı yukarı 900 bin kadarı daimî veya geçici işçi olarak ziraatte çalışmaktadır. Genel ziraat işçisi içinde sadece % 10 kadarı daimî işçidir; geri kalanı, kısmen topraksız, kısmen de küçük toprak sahibi olup yardımcı bir gelir sağlamak için mevsimlik olarak çalışan geçici işçidir¹. Geçici ziraat işçisinin yılda ortalama 4 ay çalıştığını kabul edersek, çalışılan iş süresi itibarile, genel ücretlilerin 1/3'ünden fazlasını ziraat işçisi teşkil ediyor demektir.

İktisadî gelişme seviyesi yanında, ziraat işçilerinin genel ücretliler içindeki oranını etkileyen diğer önemli bir faktör de memleketteki toprak mülkiyet rejimidir. Büyük arazi mülkiyetinin yaygınlığı dolayısıyla, ziraat nüfusun küçük bir azınlığı ekilebilir, toprakların büyük bir kısmına sahip olduğu hallerde topraksız çiftçi veya küçük toprak sahibi çiftçi gelir sağlamak için ziraat işçiliği yapmak zorundadır. Arazi mülkiyeti ne kadar eşitsiz bir şekilde dağıtılmışsa, ziraatte işçi arzı da o kadar bol ve arz elastikiyeti o kadar düşük olmaktadır. Lâtin Amerika memleketleri, İspanya, Gü-

[1] Dr. C. Talas, İktisat, Ankara 1961, s. 87.

ney İtalya'daki durum budur. Memleketimizde ise büyük arazi mülkiyeti Akdeniz, Güneydoğu Anadolu, Ege ve Trakya gibi piyasaya yönelmiş ticarî işletmelerin bulunduğu bölgelerde çok yaygındır. Bu mülkiyet rejimi dolayısıyla topraksız veya küçük toprak sahibi çiftçi ticarî mahiyetteki ziraî işletmelerde işçilik yapmakta ve nüfusun toprak üzerindeki tazyiki sür'atli nüfus artışı dolayısıyla kuvvetlendikçe, ziraat işçilerinin arzı daha da bollasmaktadır.

Bu kısa açıklamadan da anlaşılacağı gibi, iktisadî gelişme seviyesi ve mülkiyet rejimi ile beraber sür'atli nüfus artışı da ziraat işçilerinin sayısını arttırmak ve arzını bollastırmak eğilimini yaratan diğer bir faktördür.

Ziraat işçilerini vasıfları itibarile ele aldığımızda iktisadî gelişme seviyesinin bu bakımdan da önemli bir rol oynadığı görülmektedir: İleri sanayi memleketlerinde ziraî ameliyelerin geniş ölçüde makinalaşmış olması dolayısıyla ziraî makinaları kullanan ve teknik eğitim görmüş işçiler çoğunluğu teşkil etmektedir; gerçekten birçok bakımlardan bunları vasıflı sanayi işçisinden ayırmak da mümkün değildir. Gerek vasıflı işçiyi makina ile ikame etmek imkânının pek bulunmaması, gerekse vasıflı işçinin devamlı ve işçi devri nisbetinin düşük olması söz konusu memleketlerde ziraat işçileri sendikalarının kuvvetini sağlamaktır.

İktisaden gelişmemiş memleketlerde, büyük çiftlikler veya plantaslarda uygulanan işgücü-entansif teknik dolayısıyla, kullanılan vasıfsız ve makine ile daima ikame edilebilmesi mümkün nitelikteki ziraat işçileridir; bundan ötürü, kısa devrede olmasa dahi uzun devrede bu sınıf işçinin talep elastikiyeti çok yüksektir. Ayrıca işçinin çoğunluğunu mevsimlik geçici işçilerin teşkil etmesi ve bunların arasında işçi-devri nisbetinin yükseleceği vasıfsız cahil bir kitleyi teşkilâtlandırmanın güçlüğü gibi sebepler tamamlayıcı tedbirler alınmadığı takdirde sendikalaşmayı zorlaştırmaktadır. Şurası da bir gerçektir ki, gerek sayılarının büyük rakkamlara varması gerekse çalışma şartlarının kötülüğü dolayısıyla ziraat işçilerini sendikalaştırmak gerçeginin en fazla duyulduğu geri kalmış memleketlerde teşkilâtlanmaları da o kadar büyük güçlüklerle karşı karşıyadır.

b) Ziraat işçilerinin çalışma şartları :

1) İktisaden gelişmiş memleketlerde. — Genel işçi talebinin yükselmesini takiben ziraat işçilerinin azalması ve makinâlaşma dolayısıyla yüksek vasıflı ve teknik bilgi seviyesi yüksek, sorumluluk

yüklenebilecek nitelikteki işçileri kullanma gereği, ziraat işçisine diğer istihsal kesimlerindeki çalışma şartlarının sağlanması ve ücretlerine yakın ücretler ödenmesi imkânın ortaya çıkarmıştır. Ziraat ve ziraat dışındaki kesimlerde işçinin vasıfları itibarile «homojen» hale gelmesi ve ekonomideki genel iş hacminin genişlemesi dolayısıyla ziraatte işgücü arz elastikiyetinin yükselmesi, ancak işçiye sağlanan nakdî ve gayri nakdî avantajlar ziraatte farklı olmadığı takdirde çalıştırılacak işgücü bulunabileceğini göstermektedir. İşgücünün marjinal verimini, işçi başına kullanılan kapitalin artması ve işçinin vasıflarının yükselmesiyle ziraatte de diğer istihsal kesimlerindeki seviyeye yükseltebilen ileri sanayi memleketlerinde, bu bakımdan işçinin sağladığı avantajlar itibarile de istihsal kesimleri arasında büyük bir fark kalmamıştır. Böylece sosyal politika ile ilgili kanunlar ve toplu sözleşmelerde, işaatleri, çalışma şartları itibarile ziraati diğer istihsal kesimlerine yaklaştırabilmiştir.

Sendikalar ve toplu sözleşmelerin bu gelişmede rolü ne olmuştur? Genel iktisadî gelişme işçiye ziraatte de aynı iktisadî imkânların verilmesini sağlayacak şartları hazırlamış, sendikalar ise toplu sözleşmeler yolile işçinin fiilen bu imkânlara sahip olmasında önderlik etmiştir. Şüphesiz ki, memleketin gelişme seviyesi bu imkânları yaratmadıkça sendikaların iktisadî şartları etkilemekteki rolü çok sınırlı kalmaya mahkûmdur.

Bununla beraber, gerek toplu sözleşmeler, gerek bunların önderlik ettiği ve aynı zamanda bunları destekliyen sosyal kanunlar ziraat işçilerinin sanayi işçileriyle aynı hakları elde etmesinde küçümsemediyecek bir rol oynamıştır. Hollanda, Batı Almanya ve İskandinav memleketleri gibi çok kuvvetli ziraat işçisi sendikalarının bulunduğu memleketlerde toplu sözleşmeler iş saatleri, ücretli tatil, ücret haddi gibi çalışma şartlarının tesbitinde başlıca vasıtaadır. Hattâ, Batı Almanya ve Fransa gibi memleketlerde sendikaların toplu sözleşmelerde düzenlediği şartlar ziraatte iş kanununun gelişmesine önderlik etmiştir. İngiltere'de 100 bin ziraat işçisini kavrayan işçi sendikasının ve işveren sendikalarının toplu sözleşme ile ücret haddini tesbit usulü, daha sonra ücret komitelerinde üçlü — devlet, işçi ve işveren sendikaları — ücret tesbitine yol açan ilk adım olmuştur².

[2] International Labor Conference, «Contribution of the I.L.O. to the Raising of Incomes and Living Conditions in Rural Communities», Ceneva 1959, S. 58-62.

Ancak toplu sözleşmedeki şartların âkid taraflarla sınırlı olması ve çoğu zaman iktisadî, sosyal farklar yanında işçi ve işveren sendikalarının nisbî kuvvetini de aksettirebilmesinden ötürü İş Kanunları bu şartların bütün işçiye teşmil edilmesinde bir destek olmaktadır. Nitekim, bugün ziraatte iş saatleri kısalmış, sosyal sigortalar, işsizlik sigortası ziraat işçilerine teşmil edilmiş ve mesken programları ile rahat işçi meskenlerinin sağlanması yoluna gidilmiştir.

Sovyet Rusya, Polonya gibi sosyalist memleketlerde de ziraat işçileri iktisadî ve sosyal durumları itibarile pek farklı değildir: Rusya'da devlet çiftliklerinde çalışan işçi çalışma şartları ve sosyal sigortalar bakımından diğer işçilerle aynı haklara sahiptir. Aynı husus Polonya için varittir: sosyal kanunlar devlet çiftlikleri ve özel çiftliklerde çalışan işçilere farklı bir statü tanımamıştır³.

Kısacası, gelişmiş memleketlerde temel iktisadî şartların tayin ettiği refah seviyesini işçilerin fiilen elde etmesinde toplu sözleşmeler ve iş kanunları rol oynamıştır.

2) Geri kalmış memleketlerde. — Gerek çalışma şartları gerek ücret haddi bakımından ziraat işçileri geri kalmış memleketlerde en kötü durumda bulunan işçi sınıfıdır. Çoğu memleketlerde aldıkları ücret, kendileri gibi vasıfsız işçi olan inşaat işçisinin aldığı ücretin yarısı civarındadır; çok düşük ücretlerle uzun saatler çalışmaktadırlar. Özellikle, kadın ve çocuk işçilerin ücretleri son derece düşüktür. Uzun işgünü smırlanmayan çocuk ve kadın işçi çalışmasının işgücü arzım bollaştırarak, ücret haddi üzerinde menfi bir etkisi olacağı da açıktır. Ücret haddini dolaylı bir şekilde yükseltmek demek olan sosyal sigortalar ise çoğu hallerde ziraat işçisine teşmil edilmemiştir. Ziraat işçileri arasında işsizlik yaygındır⁴.

[3] «Employment Problems in Polish Agriculture», International Labor Review February 1961.

[4] Meselâ İtalya'da ziraat işçileri arasında teorik tam - çalışma seviyesine nisbetle işsizlik % 55'dir. Hindistanda geçici ziraat işçisinin % 82'si ortalama olarak her ayın 8 günü işsizdir. Memleketimizde ise Akdeniz bölgesinde yapılan bir anket haftada 48 saati doldurmak üzere ilâve iş temin edemiyenlerin köylerde nisbetinin erkeklerde % 6,7; kadınlarda % 18 olduğunu, kâhil erkek ve kadınların % 5'inin işsiz bulunduğunu ortaya koymuştur. (Atıl İşgücünün Çalıştırılması, İş ve İşçi Bulma Kurumu Müdürlüğü, Ocak 1962).

Geri kalmış memleketlerde ziraatte işçi sendikaları ya hiç mevcut değildir ya da pek az sayıda işçiyi kapsıyan ve varlığını dahi gösteremiyen zayıf teşekküllerdir. Her ne kadar bu memleketlerin çoğu kanunen sendikalaşma hakkı bakımından ziraat işçileri ile diğer işçiler arasında bir ayırma yapmamaktaysa da fiilen bu hak geniş ölçüde sınırlanmıştır. Meselâ bazı Lâtin Amerika memleketlerinde sendikaya girme hakkının yalnız okur-yazar olanlara tanınması, bir sendikaya girebilecek işçi sayısının sınırlanması veya ziraat işçileri sendikalarının federasyon-konfederasyon halinde birlikler kurmasını engelliyen kanunlar, fiilî olarak sendikaların zayıf, dağılık ve üyelerinin menfaatlerini savunma imkânlarından yoksun teşekküller olarak kalmalarına yol açmaktadır.

Çalıştırdıkları işçi sayısı bakımından bir fabrikadan farksız olan plantasyon sahipleri ve büyük mülk sahipleri ise ayrıca, düşünüş şekilleri itibarile işçi sendikalarına tahammül edecek gibi değildir. Sendikaların gelişmemesi için tazyik yapan işverenlerin karşısında, cahil ve fakir işçi kütlesinin sendikalaşması da pek beklenebilir.

Sendikaların gelişmemiş olması, ziraatte çalışma şartları ve asgarî ücretin tesbitini sosyal kanunlara bırakmaktadır. Geri kalmış memleketlerin bir kısmı sosyal kanunlarla daimî işçi için günlük iş saatini 8 saat olarak sınırlamıştır; fakat, asıl büyük işçi kitlesini teşkil eden geçici ziraat işçileri bunun dışında kalmaktadır. Bölgeler itibarile kurulan asgarî ücret komiteleri, işveren ve işçi sendikalarının bulunmaması dolayısıyla işveren temsilcileri durumunda bulunan aracı ve devleti temsil eden bir üyeden kuruludur. Gerek iktisadî şartların tazyiki gerek işçi sendikalarının yokluğu, bir kısım geri kalmış memleketlerde işçi ücretlerinin zaman içinde değil artması fakat azalmasile sonuçlanmaktadır⁵.

Nitekim aşağıdaki tabloda bu gelişmeyi açıkça görmek mümkündür:

[5] Aynı devre zarfında gelişmiş memleketlerde ziraat işçisi ücretlerindeki artışın diğer kesimlerdeki artışları çok yakından takip ettiği görülmektedir. (Agricultural Wages.....)

TABLO II.

Dört geri kalmış memlekette 1957'de 1948'e nazaran ziraatte reel işçi ücretleri (1948 = 100)

<i>M e m l e k e t</i>	<i>Endeks</i>
Hindistan	69
Portekiz	77
Kolombiya	102
Türkiye (*)	60

*) Türkiye'ye ait reel işçi ücreti endeksi Çukurova ziraat işçisi için Adana Teknik Ziraat Müdürlüğünden alınan bilgi üzerine tarafımızdan hesap edilmiştir. 1950'de pamuk çapasında çalışan işçinin haftalık ücreti 20-30 lira arası iken 1060'da 30-60 liraya yükselmiş, kilo başma ücret 11 kuruştan 17 kuruşa çıkmıştır; aynı devrede geçim endeksi 2,5 mislinden fazla bir artış göstermiştir. Türkiye'ye ait reel işçi ücreti endeksi Çukurova işçisi için 1960 yılına aittir. Diğer memleketlere ait endeksler için bak: (Agricultural Wages...)

Ziraat işçileri ile ilgili sosyal kanunlar konusunda en geri kalan memleketlerden biri de Türkiye'dir. Buna, sür'atli nüfus artışı, bazı bölgelerde az elde temerküz eden toprak mülkiyeti, ziraatte düşük yatırım oranı ve işgücü seyyaliyetinin düşüklüğü yanında faal işgücündeki artışa oranla memlekette iş hacminin daha yavaş genişlemesi gibi faktörler de eklenince ziraat işçilerinin içinde bulunduğu iktisadî ve sosyal şartların gittikçe kötüleşmesini izah etmek zor değildir.

Memleketimizde kanunen tarım işçilerinin sendikalaşma hakkı konusunda bir sınırlama mevcut değildir. Bugüne kadar pek küçük sayıda ziraat işçisini kapsayan, dağılık ve mevcudiyetini dahi pek kimsenin bilmediği 10 kadar sendika kurulmuştur.⁶ Ancak, bu gibi

[6] Türkiye'de mevcut tarım işçisi sendikaları ve her birinin üye sayısı aşağıda gösterilmiştir.

<i>S e n d i k a</i>	<i>Üye sayısı</i>
Ödemiş Tütün İşçileri Sendikası	2000
Hatay Tarım İşçileri Sendikası	100
İskenderun Toprak Mahsulleri İşçi Sendikası	100
Çukurova Tarım İşçileri Sendikası	200
Akcaabat Tütün İşçileri Sendikası	170
Bafra » » »	150
Ankara Tarım Üretim ve Yetiştirme İşçileri Sendikası	?
Diyarbakır Ziraat İşçileri Sendikası	60
Ankara Toprak ve Tarım Mahsulleri İşçileri Sendikası	300
Ege Bölgesi Tütün İşçileri Sendikası	2000

zayıf sendikalardan ne asgari ücretin, ne çalışma şartlarının toplu sözleşmelerle tesbiti için faydalanılmayacağı açıktır. Bundan ötürü, ziraat işçileri için sosyal ve iktisadî şartların tesbiti İş Kanununa kalmakta, İş kanunu ise ziraat kesimini kapsamamaktadır.

Bu durum dolayısıyla ziraat işçisi en kötü şartlar altında bulunan geri kalmış memleketlerden biri de Türkiye'dir: tütün ziraatinde çalışma günü 13-14 saattir; hattâ bazı aylar 18 saate kadar çıkar. Pamuk ziraatinde bu süre 11-12 saat civarındadır. Kadın işçilerin çalışması konusunda bir sınırlama yoktur; 12 yaşından küçükler genel olarak çalıştırılmamakla beraber 12-16 yaş arasındaki küçükler işçinin % 25'i gibi önemli bir kısmını teşkil ettiği anlaşılmaktadır. İşgücü arzının hiçbir şekilde kısılmamış olması dolayısıyla ücret haddinin çok düşük olmasına şaşmamak gerekir.

Diğer geri kalmış memleketlerin çoğunda olduğu gibi geçici işçinin temini araçlar yolu ile olmaktadır. Araçların mevcudiyeti ise gerek ücret haddi ve gerek çalışma şartları üzerinde menfi etkisi olan bir durum yaratmaktadır⁷. Sosyal sigorta hiçbir şekilde ziraate girmemiştir; asgari ücretler kanun konusu olmamış, fakat Çukurova gibi büyük sayıda işçi çalıştıran bir ziraat bölgesinde mahallî komisyonlara bırakılmıştır. Geçici işçiler için barınak, ahır, samanlık veya açık havadır.

Daimî işçinin durumu geçici işçiye nazaran gerek barınak, gerek iş emniyeti bakımından biraz daha elverişlidir. Bununla beraber, Türkiye başta olmak üzere geri kalmış memleketlerde ziraat işçisi ve bu arada özellikle geçici ziraat işçisi diğer istihsal kesimlerindeki işçilere nazaran çok kötü şartlar altında bulunmaktadır. Bundan ötürü, takip eden bölümlerde ziraat işçileri sendikalarının kuvvetlenmesine engeller, sendikaların iktisadî - sosyal şartları ıslah için almaları gereken tedbirler ve bunların başarı derecesi gibi konular geri kalmış memleketlerdeki iktisadî şartlar göz önünde tutularak ele alınacaktır.

[7] Elçi gibi bölgeye göre değişen adlar taşıyan araçların geçici işçiyi ne gibi yollarla istismar ettiği resmi raporlarda da açıkça görülmektedir. (Bak: Dr. İsmail Arıkan, İş ve İşçi Bulma Kurumu Plasman Şubesi Müdürü, «Elçiler ve Çukurova Ziraat İşçileri ile Çiftçiler Münasebetinin Tanzimi hakkında rapor», Ankara 1959).

II — GERİ KALMIŞ MEMLEKETLERDE ZİRAAT İŞÇİLERİ
SENDİKALARININ KUVVETLENMESİNİ
ENGELLİYEN FAKTÖRLER

Ziraat işçilerine kanunlarla sendikalaşma hakkının tanınması, şüphesiz ki, kuvvetli sendikaların kurulması imkânının da bulunması demek değildir. Aşağıda sendikaların ücret haddi ve çalışma şartlarını etkileyebilecek kuvvette bulunmasını engelliyen faktörler kısaca incelenecektir.

a) *Sosyal faktörler :*

1) Zihniyet meselesi. — Geri kalmış memleketlerde işveren durumunda bulunan toprak sahipleri zihniyet itibarile işçi teşekküllerine tahammül edecek görüşe sahip kimseler değildir. Ziraat kesiminin daima geleneksel eğitimleri barındırması ve yeniliklere karşı koyması sendikalaşma konusunda da varittir. Nitekim İngiltere'de dahi toprak sahipleri uzun bir süre inşaat işçileri sendikalarına mu-kavemet etmiştir.

Ayrıca, ziraat işçileri de kuvvetli sendikaların kurulması bakımından gerekli ziniyetten yoksundur. Bir kere, büyük işçi kitle-sini geçici mevsimlik işçinin teşkil etmesi dolayısıyla işçi - devri nis-beti çok yüksektir; işçi yüksek ücret ve iyi çalışma şartlarından çok iyi bir gelir sağlayabileceği 3-4 aylık kısa süre zarfında devamlı çalışabilme gaygısındadır. Bundan başka, geçici işçinin önemli bir kısmı aynı zamanda küçük toprak sahibi olduğu için ücretli işçi zih-niyetinden de yoksundur. Plantasyonlarda olduğu gibi işçilerin di-ğer bir memleketten ithal edildiği hallerde yabancı memleketteki işgücü ile anlaşmanın güçlüğü ve nasıl olsa ana - vatana dönüleceği fikri de gerekli ziniyetin teşekkülü üzerinde menfi rol oynamaktadır. Nihayet, her bir ziraat firmada sınırlı sayıda işçinin çalışması, işçile-rin dağınlığı gibi sebepler, sanayide ücretli işçi ziniyetinin teşekkü-lü için gerekli şartların ziraatte yaratılmasının büyük güçlüklerle karşılaşacağını göstermektedir. Tabii, işçinin cahilliğini de bütün bu âmillere eklemek gerekir.

2) Sosyal kanunlar. — Batı memleketlerinde sendikaların önemli bir kısmı kuvvetini toplu sözleşmeyi esas tutan kanunlardan almaktadır. Ayrıca, sosyal kanunlar toplu sözleşmede tesbit edilen

esasların bütün işçiye teşmilini kabul etmektedir. İş kanunları ziraat kesimini de kapsamaktadır. Memleketimizde olduğu gibi kanun yolile devletin hiç bir şekilde ziraat işçilerinin durumunu ıslah için müdahale etmediği hallerde sendikalaşma hakkının verilmesi diğer menfi etgenlerde göz önünde tutulduğunda bir «göstermelik» ten ibaret kalmağa mahkûmdur.

b) İktisadî faktörler :

1) Talep elâstikiyeti⁸. — İşçi sendikaları üyelerinin iktisadî menfaatlerini ücret haddini yükseltmek yolile korumayı gaye tuttuklarında arz - talep kanunun sonuçları kendini gösterecektir.

Geniş çapta ziraat işçisi kullanan plantasyonlar ve büyük çiftliklerde uygulanan işgücü - entansif teknik dolayısıyla işçi masrafları genel masrafların yüksek bir oranını teşkil eder. Ayrıca, vasıfsız işçinin yaptığı ziraat ameliyeleri için geliştirilmiş olan makineler, çoğu hallerde işgücünün kapitale ikamesini mümkün kılacak niteliktedir. Nihayet, ziraat mahsuller atomistik rekabet şartları altında piyasaya arz edildiği için herbir ziraat firma bakımından talep elastikiyeti sonsuzdur. Bütün bu sebeplerden ötürü, kısa devrede olmasa dahi, işgücü talep elastikiyetinin yüksek olması gerekir. Sendikalar devleti tazyik etmek suretile işgücü talebini yükseltecek ve talep elastikiyetini düşürecek tedbirleri almaksızın iş şartlarını ıslah ve ücretleri yükseltmek için yaptıkları takdirde işgücünün makineyle ikamesi sonucu birkaç yıl sonra işsizlik başgösterebilir⁹. Sendikalar toplu sözleşme yaptığı hallerde, toplu sözleşmede tesbit edilen ücret ve çalışma şartları sendikaya dahil bütün işçileri kapsıyacağına göre, işveren bu yüksek ücreti prodüktivitesi daha yüksek olan genç

[8] İşçi talebi eğrisi, herhalde, düşük ücret hadlerinde gayri elâstik, yüksek ücret hadlerinde elâstik bir eğri mahiyetindedir. Bu bakımdan, ücret haddini düşürmekle istihdam seviyesi genişlemeyeceği halde, yükselmesi istihdam hacmini daraltabilir.

[9] Ziraatte işgücü ile makineler arasında ikame elâstikiyetinin ne kadar yüksek olduğuna bir delil 1950 den sonra ziraat kredilerde faiz nisbetinin düşürülmesi ve liberasyondan yararlanan makine fiyatları dolayısıyla kısa bir süre içinde daimi işçi sayısında görülen azalmadır. İstihsal faktörleri nisbi fiyatlarını değiştiren bu politika sonucu, Adana bölgesinde çalışan daimi işçi sayısında % 80 nisbetinde bir düşüş olmuştur. Teknolojik işsizlik dolayısıyla açıkta kalan işçinin de iş piyasası ve ücret haddi üzerinde ayrıca bir tazyik yapacağı açıktır.

erkek işçiye vererek, daha küçük vasıftaki işçiler, büyük bir ihtimalle işsiz kalabilecektir¹⁰.

Bu gibi hallerde, gayeleri farklı olan işçiler arasında sendika içi çatışmalar olması hiç de beklenmedik bir sonuç değildir. Ziraat işçisi bakımından çoğu hallerde önemli olan bütün ailenin geliridir; ailenin bir ferдинin geliri, diğerlerinin işsiz kalması bahasına arttığında işçilerin aile gelirini artırmak gayesile sendikadan ayrılarak daha düşük bir ücrette çalışmaya razı olması beklenebilir.

2) İşgücü arzı — Geri kalmış memleketlerde gerek ziraat dışındaki faaliyet sahalarının yeter derecede gelişmemiş olması ve sür'atli nüfus artışı, gerekse mevcut toprak mülkiyet rejimi ziraatte işçi arzını devamlı olarak yükseltmek ve işçi ücretlerini düşürmek eğilimindedir. Nitekim, Tablo II de bu eğilimin ücret haddi üzerindeki menfi etkisi açıkça görülebilir.

Bundan başka, mevcut iktisadî ve sosyal şartlar da arz elastikiyetinin son derece düşük olması sonucunu vermektedir. Şöyle ki: bilgisizlik, gerekli vasıflara sahip olmamak veya transfer maliyetini karşıyamamak gibi sebepler işçinin meslekler, bölgeler arasında seyyaliyetinin çok düşük olmasına yol açmaktadır. Bundan başka, işgücü arzının bekletilmemesi, işçinin bekliyebilmesini sağlayacak bir fona sahip bulunmaması, ziraatte iş bulma süresinin yılın belirli devrelerine inhisar etmesi gibi sebepler de yine aynı yönde bir etki yaratmaktadır. İşçi, bir bölgeye geldikten sonra değişik ziraat firmaları arasında bir tercih yapma imkânı bulunması dolayısıyla bunlar arasında seyyaliyetinin yüksek olacağı ve dolayısıyla arz elastikiyetinin yüksek olması gerektiği düşünülebilir. Ancak piyasanın berraklıktan yoksunluğu, diğer bir deyişle işçinin diğer firmaların ödediği ücret haddini bilmemesi, ve çalıştığı işi de kaybetmek korkusunun bu gibi hallerde dahi işgücü arz elastikiyetini sertleştirdiği söylenebilir.

İşgücü arzının gayrı elastik olması ise, ücret haddinin düşüklüğü yanında ücret haddinin aynı zamanda çok mütehavvil olmasına yol açmaktadır. Konjonktürel ziraat fiyat düşüşleri, araçların aldıkları

[10] Ancak, piyasada işverenin monopson alıcı durumunda bulunduğu hallerde toplu sözleşme işgücü arzını aynı ücret haddinde sonsuz elastik duruma getirmek suretiyle, ücret haddinde de bir yükselişle beraber kullanılan işçi sayısını da arttırabilir.

paylar, hattâ işverenin ödemesi gereken vergilerin kolayca işçiye inikâs ettirilebilmesi ziraatte işçi ücretlerinin niçin düşük olduğu ve istikrarsız bulunduğunu kolayca izah edebilir. Ziraî mahsul fiyatlarının genel olarak şiddetli iniş - çıkış gösteren fiyatlar arasında bulunduğu düşünülürse, işgücü arz fonksiyonunun gayrielâstik olduğu hallerde aynı istikrarsızlığı ücret hadlerinde de beklemek gerekir.

Gerek işgücü arzının nüfus artışının tazyiki altında bollaşma eğilimi, gerekse arz fonksiyonunun elâstikiyetten yoksunluğu sendikaların gücünü de azaltacak bir mahiyet taşımaktadır. Bir kere, işgücü arzını kontrol etmeksizin ne iş şartlarını düzeltmenin ve ne de ücret haddini yükseltmenin pek mümkün olmayacağı açıktır. Sosyal kanunlar yolile toplu sözleşmede tesbit edilen şartlar bütün işçiye teşmil edilmediği takdirde daha düşük ücret ve daha kötü şartlar altında çalışmaya hazır büyük bir işçi kitlesinin mevcudiyeti toplu sözleşmede tesbit edilen şartların etkisini hiçe indirebilir. Teşmil edildiği takdirde de işçinin makina ile ikamesi ihtimali mevcuttur. İşgücü arzının gayri elastik olması ise sendika - işçi çatışmalarının şiddetini izah etmektedir: ücret haddinden çok elde edeceği toplam ücret gelirini, iş şartlarının ıslahını değil de iş bulma imkânını düşünme zorunluğunu yaratan düşük arz elastikiyeti gayeleri farklı ve birbirile bağdaşmayan fertleri tophyan bir sendikanın istikrarlı olanuyacağını gösterir ¹¹.

c) Müessesevî faktörler :

Yukarda incelediğimiz faktörler yanında geleneksel işçi ve işveren münasebetleri de sendikaların kuvvetlenmesi ve çalışma şartlarını etkileyebilmesini engelliyen bir faktör olarak gözükmektedir. İşveren gelenek olarak aracı yolile işçi bulmaya ve ücreti tesbit etmeğe alışık olduğu gibi işçi de aynı durumdadır. İş ve İşçi Bulma Kurumlarının mevcut bulunmadığı veya kullanılmasına alışılmadığı hallerde aracılarn faaliyeti kaçınılmaz bir zarurettir; işçi ile işverenin bir araya gelmesi, özellikle işyerinden uzak bölgeler-

[11] Küçük toprak sahibi olup geçici ziraat işçiliği yapan çiftçinin sendikaya alınması gerekir. Bu sınıf çiftçinin refahını istihsal kooperatifleri çerçevesinde yükseltmeğe çalışmalıdır. Alınmamalarını gerektiren sebepler işçi zihniyetinden yoksun olmaları, gayelerinin ziraat işçisi ile bağdaşması dolayısıyla sendika içi çatışmaları daha da şiddetlendirebilmeleridir.

den gelen geçici işçi söz konusu olduğunda, bir mekanizmanın bulunmasını gerektirir. Gerçekte araçlar bu mekanizmayı sağlamaktadır. Ancak, mevcudiyetleri geniş çapta işçi istismarına yol açtığı gibi¹² işverenin işçi temsilcisi ile anlaşma geleneğinin yerleşmesine de imkân bırakmamaktadır.

Ayrıca araçların ücret haddi ve işçinin geliri üzerinde aşağıda kısaca izah edilecek sebeplerden ötürü son derece menfi bir etkisi olabilmektedir.

Bir kere, ziraatte işçi sayısının çokluğuna karşılık işçi temini ile görevli aracı sayısının sınırlı olması, gerçekte ücret haddinin rekabet piyasasından uzak ve inhisarcı unsurları taşıyan bir piyasada teşekkül ettiği intibamı uyandırmaktadır. Araçların bir köyden işçi celb ederken aralarında anlaşıp, ücret haddini monopson alıcı gibi tesbit ediyor olmaları ise, herhalde gerçeğe oldukça yakındır. Ücret haddinin stomistik rekabet şartları altında işgücünü arz eden işçilerle, aralarında anlaşmamış ve sayısı sınırlı aracı arasında tesbit edildiği hallerde, ücret haddi piyasanın her iki tarafı da stomistik rekabet şartları altında bulunduğu hale nazaran düşük olacağı gibi geliştirilen işçi sayısı da daha az olur. İşgücü arzı ne kadar gayrı elastikse araçların monopson - gücünün de o kadar kuvvetli olmasını beklemek gerekir. Bundan başka, aracı işçi ile işveren arasında işçi başına pay alan bir mutavassıt rolündedir. Bu pay bâzan sadece işçiden, bâzan hem işçi, hem işverenden alınmaktadır¹³. Her iki halde de etkisi ücret haddini bu pay oranında işçi için düşürmek yönündedir.

Ancak, araçların işçinin toplam geliri üzerindeki menfi etkisi bir de yüksek faizle istihâk kredisi veren tefecilik rolleri dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. İstihlâk kredisi için işçinin talebinin son derece gayrı elastik olduğu ve bu gibi hallerde faiz haddinin aksak rekabet şartları altındaki bir piyasada teşekkül ettiği düşünülürse, aracı-

[12] Nitekim, araçların yol açtığı işçi istismarı dolayısıyla Arjantin, Bolivya gibi memleketlerde çalışmaları kanunla tamamen yasaklanmış, diğer bir çok memleketlerde ise lisansa tâbi tutulmuştur. Türkiye'de ise bunlar bir kontrole tâbi olmaksızın çalıştıkları gibi, elde ettikleri büyük gelirlere rağmen 1958 yılına kadar vergi dahi ödememişlerdir. (Bak: Dr. İ. Arıkan, a.g.e.).

[13] İşgücü arzının gayrı elastik olması dolayısıyla işverenden alınan payın dahi işçiye inikâs ediyor olması beklenebilir.

ların ziraat işçisinin geliri üzerinde diğer bir yönden de menfi etkisi olduğu anlaşılır.

Yukarıda açıklamada görüldüğü gibi, ziraat işçisinin ücret haddi üzerinde etgen olan en önemli bir faktör müessesesevî mahiyettir. İş ve İşçi Bulma Kurumları kanun yolile işçi bulunacak tek merci haline getirilmedikçe işverenin aracıları kullanmağa devam edeceğine şüphe yoktur¹⁴. Aracılar ise ücret haddini menfi olarak etkileyen en önemli amillerden biri olduklarına göre, sendikaların bunlar mevcut olduğu sürece iş şartlarının ıslâhı o kadar güç olacak demektir. Ancak, işçi plasmanlarında tek aracı iş ve işçi bulma kurumlarının olacağı kanunla tesbit edildiği ve sendika ile işveren arasında münasebetin bu yolla kurulduğu halledir ki, aracılardan bertaraf edilmesi mümkün olabilir.

Burda şunu da belirtelim ki, aracılardan ortadan kaldırılması ve piyasadaki monopson gücünün toplu sözleşmeyle rekabet şartlarına yaklaştırılması işçi ücretlerinde ancak bir defaya mahsus bir artış sağlayabilir; diğer bir deyişle, bertaraf edildikleri andan itibaren aldıkları pay ve monopson kârı işçiye kalır. Ücret haddinin daha sonra takip edeceği seyir yine işgücü arz ve talebini etkileyen faktörlere bağlı olacaktır. Bununla beraber, aracılardan aynı zamanda tefecilik rolünü de beraberce oynadığı hallerde, bir defalık dahi olsa ziraat işçisinin refahında küçümsenmeyecek bir artış olacağı açıktır.

Geri kalmış memleketlerde sosyal, iktisadî ve müessesesevî mahiyetteki faktörler kuvvetli ziraat işçileri sendikalarının kurulmasını engellemektedir. Ancak, devlet müdahalesi olmadıkça sendikalar işçi ücretleri ve çalışma şartlarının ıslahı bakımından etkili olmasalar da devlet müdahalesini sağladıkları nisbette faydalı olabilirler. Bu bakımdan siyasî bir güç kazanabildikleri ve gerekli kanunları çıkarabildikleri takdirde iktisadî güçleri de artabilir. Gelişmiş memleketlerde toplu sözleşmeler çoğu hallerde iş kanunlarına önderlik ettiği halde gelişmemiş memleketlerde olayların aksi yönde seyretmesi ve sosyal kanunların çıkarılması gerekli teşkilâtın kurulmasının sendikaların üyelerinin iktisadî menfaatlerini korumasına önderlik etmesi gerekmektedir.

[14] Aracıların payını işçi ödediğine göre aracının mevcudiyeti işverenin kârına nasıl olsa aksetmemektedir.

III — ZİRAAT İŞÇİSİ SENDİKALARININ YÖNELMESİ GEREKEN GAYELER

Yukarıdaki açıklamamızda görüldüğü gibi, geri kalmış memleketlerde ziraat işçisinin refahının yükselmesi geniş ölçüde sosyal kanunların çıkması ve gerekli teşkilâtın kurulmasına bağlıdır. Aşağıda, sendikalar doğrudan doğruya ücret hadleri ve çalışma şartlarını etkileyebileceklerine göre, siyasî ve toplumsal güce sahip teşekküller olarak ne gibi gayelere yönelmeleri gerektiğini inceleyeceğiz. İlgücü arz ve talebini etkileyecek kanunların çıkarılmasını, sosyal kanunların kabulünü ve gerekli teşkilâtın kurulmasını sağlamak üzere sendikalar siyasî tazyikte bulunabildikleri nisbette ¹⁵ ziraatte ücret haddi ve çalışma şartlarını etkiliyerek ziraat işçisinin refahını yükseltebilirler.

a) *İlgücü arzını etkileyecek faktörler :*

1) Toprak reformu. — Küçük mülk sahibi çiftçi veya hiç topraksız köylü topraklandırıldığı ve özellikle istihsal kooperatifleri çerçevesinde teşkilâtlandırıldığı takdirde, ziraat işçi piyasasında işçi arz fazlasından doğan tazyikin önemli nisbette azalması beklenebilir. Ayrıca, gerçek bir istihsal kooperatifi işgücünün marjinal produktivitesinin (0) olduğu noktaya kadar çalışması ve istihsalden ortalama verimine eşit bir pay alması esasına dayandığına göre, ücret karşılığı işçi çalıştırıldığı hale nazaran ekonomi içinde istihsal faktörlerinin optimal tahsisine daha yaklaşılmış olacak ve bundan yalnız ziraat işçisi değil fakat bütün ekonomi kazanacaktır ¹⁶. Geri kalmış memleketlerde ziraatte işçi piyasasında arzı kıstak için başlıca yollardan biri, toprak mülkiyet rejiminin çok eşitsiz olduğu bölgelerde topraksız veya küçük topraklı çiftçiyi topraklandırmaktır ¹⁷.

[15] Tabii, muhafazakâr hükümetlerin idare ettiği Lâtin Amerika memleketlerinde olduğu gibi sendika faaliyetinin kanunlarla sınırlandırıldığı hallerde siyasî tazyik pek büyük güçlüklerle karşılaşacaktır.

[16] Bu husus, ancak işgücünün marjinal produktivitesinin (0) olduğu söylenen geri kalmış memleketler bakımından varittir.

[17] Nitekim bu gerçeği farkederek İtalyan ziraat işçisi sendikaları İkinci Dünya Harbinden sonra yaptıkları siyasî tazyikle hükümeti Toprak Reformu kanununu Parlemtentodan geçirtmeği başarabilmiştir.

2) İş kanununun ziraate teşmili. — Türkiye de dahil olmak üzere geri kalmış memleketlerin birçoğunda ziraat kesimi İş kanunu dışında kalmaktadır. İş kanunu ise çocukların, kadınların çalışmasını sınırlama, işgücünü kısaltma gibi esas itibarile «insancı» gayelere dayanmakla beraber, etkileri tamamen «kanun yolile işgücü arzını kısmak»tır; diğer bir deyişle, iktisadîdir¹⁸.

Zaman içinde Batı memleketlerinde kâhil işçi ücretlerinin yükselmesinde sosyal kanunlarla çocukların çalışmasının yasaklanması ve kadın işçilerin çalışmasının sınırlanmasının önemli bir etkisi olmuştur.

Memleketimizde ise ziraat kesiminde çocuk işçilerin önemli bir yekûna vardığı anlaşılmaktadır¹⁹. Bunun ise ziraat işçisi ücretleri üzerinde menfi etkisi olacağı aşikârdır.

3) Köyde el sanatlarının geliştirilmesi. — Sendikalar köyde el sanatları gibi özellikle kadın ve çocuk işçiler için yardımcı gelir kaynaklarının geliştirilmesini sağhyarak, devamlı olarak yükselmek eğiliminde bulunan işgücü arzının işçi piyasasına yapacağı tazyiki kontrol edebilirler.

4) Köy kalkınma projeleri için inşaat. — Köyü kalkındırmak için inşaat işleri de, ziraat işçilerinin bir kısmını inşaat kesimine aktarmak suretile köyde ziraat işçisi piyasasında arzı kısabilir. Sendikalar, devleti bu yolda tedbirler almağa tazyik ederek de işçinin refahını yükseltebilir²⁰.

b) İşgücü talebini etkileyecek faktörler :

1) Toprak islahatı ve ormanlaştırma. — Geri kalmış ekonomilerde büyük toprak sahiplerinin elinde biriken fonlar, şehirlere lüks

[18] Gerçekten, çok düşük ücretle çocukların ziraatte çalışmasının, kâhil işçi ücretlerinin yükselmesine başlıca engel teşkil ettiği kabul edilmektedir. «Recent Trends for Hired Agricultural Workers in Latin Amerika», International Labor Review, July - August, 1961.

[19] Adana Ziraat Teşkilâtından edindiğimiz bilgiye göreğ Çukurova bölgesinde ziraatte 12 yaşmdan aşağı çocuklar çalıştırılmamakla beraber, 12-16 yaş arasındaki çocuk ziraat işçileri % 25'i teşkil etmektedir.

[20] Nitekim, İtalyan toprak reformu geniş çapta inşaat işlerine önem vererek ziraat işçilerinin istihdam seviyesini yükseltmeği hedef tutmuştur.

gayrimenkullere aktığı, diğer taraftan toprağın bakımsızlıktan ve orman yakmalardan kısırlaştığı bir gerçektir. Büyük toprak sahipleri, buldukları bölgede toprak ıslahatı yapmağa ve her yıl belirli bir miktar araziyi ıslaha ve ormanlaştırmağa zorunlu tutuldukları takdirde, ziraat kesiminde işgücü talebi yükseleceği gibi bölgenin verimliliği de artacaktır. Sendikalar, devleti uyararak bu yolda bir kanun çıkarılmasını başarabildikleri takdirde ziraatte işgücü talebinde önemli bir artış olması beklenebilir ²¹.

2) Ziraatte yatırımların artırılması. — Absanteist toprak sahiplerinin topraklarını kiraya verdikleri hallerde, sendikalar kira akitlerine aracılık ederek toplam kira bedelinin bir kısmının yatırımlara ayrılmasını sağlayabilir.

Diğer bir imkân, küçük toprak sahiplerinin gerekli işletme kredisini sağlayamadığı ve dolayısıyla kullandığı işçi sayısını artıramadığı hallerde işçi sendikalarının bunlara kredi verilmesi ve verilen kredilerin istihsale harcanmasında aracılık etmesidir.

3) Monopson - Oligopson durumlarının bertaraf edilmesi. — Bundan önce aracıardan bahsederken, büyük bir ihtimalle bunlar yolile işçi sağlandığı hallerde piyasa şartlarının işgücü arzedenler bakımından saf rekabet, işgücü talep eden aracılar bakımından monopson veya oligopsona yaklaştığını belirtmiştik. Piyasa bu durumda iken ücret haddi saf rekabet şartları altında teşekkül edecek haddin altında bulunacağı gibi kullanılan işçi sayısı da daha az olacaktır.

Sendikalar İş ve İşçi Bulma Kurumlarının teşkilatlanmasını ve işçi yerleştirilmesi söz konusu olduğunda başvurulacak organın sendikalar olmasını kabul ettirebildikleri takdirde piyasanın kendileri aleyhine işliyen bu durumunu bertaraf edebilirler. Bunların bertaraf edilmesi ise, hem ücret haddini hem istihdam seviyesini saf rekabet şartları altında teşekkül edecek olana yaklaştırmak suretile işgücü talebinde bir artış gibi tesir edecektir.

[21] İkinci Dünya Harbinden sonra Güney İtalya'da Ziraat işçileri sendikaları toprak sahiplerini toprak ıslahatı yapmağa zorlayarak ücret haddini düşürmeksizin istihdam hacmini yükseltmeği başarmıştır. (Bak: Luigi Bellotti, «Situazione sindacale nel Sud», Prospettivo Meridionale, Guigno 1956 - Maggio 1957)

c) *Toplu sözleşmenin kanunla ziraate teşmili :*

Toplu sözleşme, belirli bir ücret haddinde işçi arzın sonsuz elastik hale getirmek suretile işçi - işveren piyasasını saf rekabete yaklaştırmaktadır. Bundan ötürü, araçların bertaraf edilmesini takiben yukarda söz konusu ettiğimiz talep artışının görülmesi bu mekanizmanın gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Toplu sözleşmede işçiyi sendikanın temsil etmesi dolayısıyla bugün bazı memleketlerde ve burada memleketimizde olduğu gibi kurulan asgarî ücret komisyonundaki duruma pek çok üstünlük göstermektedir²². Sendikaların taraf olarak kabul edilmemesi dolayısıyla asgarî ücret komisyonları aracı, işveren temsilcisi ve idareyi temsil eden bir görevliden kurulmaktadır. Aracı ise, daha önce belirttiğimiz gibi, hiçbir şekilde işçinin temsilcisi sayılmamak gerekir.

d) *Sendikaların kontrol görevi :*

İş kanunu ziraate uygulanırsa dahi ziraatte işyerlerinin dağınkılığ, sayısının çokluğu, merkezden uzaklığı gibi sebeplerle iş teftişi son derece güçtür. Kanunların yürürlüğe konması değil, fakat gerçekte uygulanması önemli olduğuna göre sendikalar bu konuda da görev yüklenmek zorunda kalacaktır. Nitekim sosyal sigortalar konusuna temas etmeyişimizin bir sebebi de gerekli teşkilâtın kurulmasındaki güçlük ve devlete yükleyeceği malî yüküdür. Ayrıca gerekli sağlık kurumları köye götürecek kadar imkânlar genişlemedikçe sosyal sigrtalar konusunda ziraat işçisine aynı hakları tanımanın herhalde pek büyük bir faydası olmayacaktır.

IV — ZİRAAT İŞÇİSİ SENDİKALARININ SİYASİ GÜCÜ

İncelememizin başında verilen rakkamlardan da anlaşılacağı üzere, geri kalmış memleketlerde ziraat işçileri ücretli işçi içinde küçümsenmeyecek bir oran kapsamaktadır. Sayıları, demokratik rejimlerin bulunduğu ülkelerde, kendilerine bir siyasî güç sağlayabilecek

[22] Ziraatte Asgarî Ücret komisyonu memleketimizde Çukurova işçisinin ücretini tesbit etmek üzere Adana'da kurulmaktadır. Ancak bu komisyon da aynı aksaklık ile malûldür.

durumda olduğundan, sendikalar içinde teşkilatlanmak imkânını buldukları takdirde sözcüleri olan bir siyasî organ olarak Devleti ziraat işçisinin refahını yükseltecek tedbirleri almağa sevkedebilirler. Ancak, incelemede belirttiğimiz gibi, geniş çapta kendi lehlerine Devlet müdahalesini sağlıyamadıkça sendikaların ziraat işçilerinin refahını yükseltebilecek bir varlık göstermeleri beklenemez.

Açıktır ki, yukarda yaptığımız tahlil geniş ölçüde sendikaların Parlamentolar içinde sözcülüklerini yapacak siyasî temsilcilerin bulunduğu faraziyesine dayanmaktadır. İşçi partileri, köylü partileri, veya sosyalist partiler kurulmuşsa, sendikaların sözcüleri mevcut demektir ve devlet müdahalesi sendika ile beraber hem ziraat işçisinin refah seviyesini yükseltmek hem ekonomik gelişmeyi sağlamak bakımından etkili olabilir.

Muhafazakâr hükümetlerin başta olduğu, değil devlet müdahalesi ile işçinin hayat seviyesini yükseltmek için tedbirler almak, aksine sendika faaliyetlerinin dahi sınırlandığı hallerde incelemede dayandığımız faraziye mevcut değil demektir. Bu bakımdan, baştaki hükümetin tutumu sendikaların başarılı bir faaliyet gösterip göstermeyeceğini ve ziraat işçisinin refah seviyesini yükseltebilecek bir nitelik kazanıp kazanmayacağını tayinde en önemli bir faktör olacaktır.

Geri kalmış memleketlerde ziraat işçilerine kanun yolile sendikalaşma hakkının tanınması kâfi olmayıp, sendikaların faaliyetini destekliyecek tamamlayıcı mahiyetteki diğer kanunların çıkarılması, tedbirlerin alınması için Devletin öncülük etmesi kaçınılmaz bir zorunluk gözükmemektedir.